

50 JAAR MARSHALL-PLAN

R.T. Griffiths, P.A. Schregardus, G.J. Telkamp en L.W.M. Timmermans (red.), *Van strohalm tot strategie. Het Marshall-plan in perspectief* (Van Gorcum, Assen 1997) 136 blz., prijs f29,50.

Voor de viering van vijftig jaar Marshall-plan vormde zich een stichting, op initiatief van de vereniging van universiteiten VSNU en onder voorzitterschap van het kamerlid E. Hessing. Naast het organiseren van diverse manifestaties en activiteiten bracht de stichting een bundel essays uit. *Van strohalm tot strategie* wil de Marshall-hulp in een breder perspectief plaatsen. Dit houdt twee dingen in. Enerzijds worden bepaalde deelaspecten van de hulp gedetailleerd uit de doeken gedaan. Anderzijds is aan elke auteur gevraagd zijn/haar bijdrage naar het heden (1997) door te trekken. In het bijzonder de vraag of de formule van Marshall vandaag de dag kan worden toegepast in Oost-Europa komt in verschillende bijdragen aan de orde. Het boek is gericht aan een breed publiek van belangstellenden.

Helaas oogt de bundel minder appetijtelijk dan de inhoud zich bij lezing toch laat proeven.

Richard Griffiths leidt de bundel in door het historische kader te schetsen en verzorgt ook het concluderende artikel, waarin hij klaagt dat het Westen de kans heeft laten liggen in Oost-Europa een sociale orde te scheppen in plaats van de huidige vrije-markt-jungle te laten voortwoekeren.

Hein Klemann vergelijkt de Amerikaanse hulp aan Europa na de Eerste Wereldoorlog met die in het kader van het Marshall-plan. Voorts zijn er lezenswaardige, maar af en toe wel erg pietepeuterige uitwerkingen van publicitaire en propagandistische aspecten. Wie werkelijk alles wil weten over inhoud en ontvangst van het boekje *Het Marshall-plan en U*, geïllustreerd door Jo Spier, komt aan zijn trekken. Ook blijft weinig in het duister van hoe in de bioscopen en -middels de toverlantaarn - op de lagere school het Nederlandse volk van oud tot jong werd voorgelicht. Een zeer lezenswaardige bijdrage is die van Frank Inklaar, die de amerikanisering van Nederland onder de loep neemt. Andere artikelen behandelen de rol van Shell; de Atlantische betrekkingen in verleden, heden en toekomst; de invloed van de hulp op de Nederlandse economie; en het Marshall-plan in relatie tot andere Amerikaanse hulpprogramma's.

De onvermijdelijke, maar immer onderhoudende Maarten van Rossem legt nog eens haarscherp uit waarom uitbreiding van de NAVO een onzinnige en gevaarlijke politiek is. Rusland wordt er diep door beledigd en een slechtere dienst aan de democratische krachten in dat land is moeilijk denkbaar.

Naast het hierna besproken boek van Pien van der Hoeven kan de bundel *Van strohalm tot strategie* de lezer de nodige perspectieven aanreiken. Voor de schoolbibliotheek lijkt mij het boek minder geschikt, want te specialistisch. Bovendien zal vanwege het herhaaldelijk focussen op de ver-

gelijking met 1997 het boek binnen korte tijd gedateerd aandoen.

Pien van der Hoeven, *Hoed af voor Marshall. De Marshall-hulp aan Nederland 1947-1952* (Bert Bakker, Amsterdam 1997) 164 blz., prijs f34,90.

Enkele pientere vakgenoten zagen tijdig de vijftigste verjaardag van het Marshall-plan aankomen. Derhalve plukten zij afgelopen voorjaar de vruchten van hun arbeid en genoten het voorrecht in tal van media hun kersverse publicaties toe te lichten of besproken te zien.

Onder hen bevond zich de jonge historica Pien van der Hoeven. De titel van haar boek is ontleend aan een van de voorlichtingcampagnes, die in de jaren na 1948 samen met de Amerikaanse tarwe, sojabonen en andere levensbehoeften over ons land werden uitgestort. Men moest niet slechts de hoed afnemen voor Marshall, maar ook de jas uitdoen om te werken. Zo citeerde minister Mansholt een Nederlandse boer en dat gaf de grondtoon weer van de wederopbouwjaren.

Naast de publicaties van Inklaar, Griffiths c.s. en oudere werken als dat van Van der Eng mag het boek *Hoed af voor Marshall* er wezen. Het is vlot geschreven. Van der Hoeven geeft voor de genteresseerde leek een bruikbaar inleidend raamwerk op de problematiek: de Koude Oorlog, de naoorlogse schaarste, de Duitse kwestie, de aarzelande aanzetten tot Europese integratie. Vervolgens beschrijft ze heel consciëntieus de totstandkoming en de precieze werking van de Marshall-hulp. Het boek geeft in kort bestek antwoord op alles wat je altijd al wilde weten over de hulp: Hoeveel kreeg Nederland precies? (1127 miljoen dollar, ofwel 3,7 miljard gulden, ofwel 22 miljard hedendaagse gulden); Hoeveel ging daarvan naar landbouw? (1 miljard gulden); Welke andere opvallende bestedingen waren er ook nog? (Krasnapolsky, Kurhaus, leegpompen Walcheren). Veel leuker nog is het te lezen over de voorlichtingscampagnes: op een gegeven moment was Nederland daar zo verzadigd van, dat de autoriteiten er oprecht bevreemd voor waren dat al die pro-Amerikaanse pep-talk averechts zou werken.

Wat het boek zo leesbaar maakt zijn ook de anekdotes. De overbekende legende van het onthaal in de eenvoudige premierswoning op de Haagse Beeklaan en het mariakaakje van mevrouw Drees, waarvoor Harriman en Hoffman door de knieën gingen ("*In a country where the Prime Minister lives like this, our money is well spent*") neemt daarin natuurlijk een ereplaats in.

Het boek is rijkelijk geïllustreerd. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van de tekeningen van Jo Spier uit diens brochure *Het Marshall-plan en U*. Docenten die hun les over de Koude oorlog voorbereiden, dan wel die over de wederopbouwjaren van Nederland en de sfeer van opgestroopte mouwen, zullen in deze publicatie veel nuttige informatie kunnen vinden, beknopt en zakelijk bij elkaar gezet. Het boek lijkt mij ook zeer geschikt voor de schoolbibliotheek.

Jan van Oudheusden

